

דברי הלכה והתעוררות בענין

ראש השנה שחל בשבת

נכתבו והובאו ע"י מורנו

ראש הישיבה שליט"א

לכבוד בוגרי הישיבה בכל אתר ואתר

ער"ה תשס"ז

ישיבת מאור יצחק

ישיבת בית מתתיהו

בריש פ"ד דראש השנה תנו, יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה. ובגמ' פריך מגא הני מילי ומתרץ רבי לוי בר לחמא, כתוב אחד אומר שבתון זכרון תרועה וכתוב אחד אומר יום תרועה יהיה לכם, לא קשיא כאן שחל להיות בשבת כאן ביו"ט שחל להיות בחול. ורבא חולק משני טעמים. א. אי מדאורייתא הוא במקדש היכי תקעין. וב. הא לאו מלאכה היא דאיצטריך קרא למעוטי. אלא אמר רבא מדאורייתא מישרא שרי ורבנן הוא דגזור ביה. ונמצא דאליבא דרבי לוי בר לחמא ילפינן מדאורייתא שאין תוקעין במדינה בר"ה שחל בשבת, ואילו אליבא דרבא הוי גזירה מדרבנן.

אליבא דרבי לוי בדרשת הכתוב זכרון תרועה העמדנו דאיירי בשבת ולכאורה אין לזה רמז בפסוק, והא דכתיב שבתון זכרון תרועה, שבתון קאי על ר"ה עצמו. וצריך לומר דמתוך ההכרח שיש שינוי בכתובים, שאחד אומר דמקיימים יום תרועה והשני אומר דמקיימים זכרון תרועה הסתירה מחייבת למצוא שיש זמן שלא מקיימים את התרועה ולכן העמדנו את הפסוק בשבת. ואפשר להוסיף לזה עוד עפ"י מה שראיתי מביאים בשם בעל הלבוש. שהוא שאל דלכאורה סדר הפסוקים בהלכות המועדות בענין ראש השנה היה צריך להיות כך, דברשה הראשונה יהיה כתוב מצות התרועה ובפרשה השניה יהיה כתוב זכרון תרועה. וטעם לזה כתב הלבוש מפני שברוב השנים חל ר"ה בחול ולכן ראוי להקדים. ואפשר להוסיף לזה עוד טעם מפני שסברא היא שראשית יהיה כתוב הציווי ורק אח"כ יהיה כתוב שיש מקרים שנדחה קיום המצוה. אלא שבתורה נכתב אחרת. דברשת אמור הראשונה בסדר המועדות כתוב בפסוק זכרון תרועה, ואילו הציווי של יום תרועה כתוב רק יותר מאוחר בפרשת פנחס.

ותי' בעל הלבוש עפ"י דברי הרמב"ן שאומר שהפרשות שבחומש ויקרא נאמרו למשה רבנו קודם חטא העגל ונאמרו לשעה. ולפי"ז כיון שבשנה שיצאו ממצרים חל להיות ראש השנה בשבת, ופרשת המועדים שבחומש ויקרא נאמרה לשנה זו, לכן נכתב זכרון תרועה הכא כי במציאות היה בשבת.

ועפ"י האמור יש לומר שיש בזה רמז ששינוי הלשון זכרון תרועה בא להורות על הנהגות ר"ה שחל בשבת. כי כאמור פרשה זו נאמרה בשנה הראשונה ונאמרה לשעתה. ובאותה שנה חל ר"ה להיות בשבת, ולכן דיבר הפסוק על ראש השנה בשנה הראשונה דקאי בה וחל בשבת ועל זה נאמר זכרון תרועה, ולפיכך אמרינן דכשחל בשבת לא מקיימים יום תרועה אלא זכרון תרועה. ונמצא שיש לנו מקור להעמיד את הדרשא של זכון תרועה דוקא בשבת, וגם בלא שתהיה סתירה בין בפסוקים וכמוש"נ.

ובטעם הדבר מדוע בשבת לא מקיימים תרועה נראה מפני שאסור לתקוע בשבת ולא נדחה האיסור מפני המצוה. אולם היה מקום לומר טעם אחר דומיא דהדין שאין מניחין תפילין בשבת, דרשינן והיה לך לאות, יצא שבת שהיא עצמה אות. ולפי"ז היה מקום לומר בדרך זו, שהפסוק מגלה לנו שאין צריך בשבת לתקוע ולהמליך את הקב"ה עלינו ע"י השופר, כיון שבשבת עצמה יושב הקב"ה על כסא מלכותו וכדאמרינן ביום השביעי התעלה וישב על כסא מלכותו, ומשום כך אין צריך לתקוע בשבת ואפשר לקיים את ענין מצות היום ע"י אמירת מלכויות זכרונות ושופרות. והראוני ברוקח שכתב ח"ל אבל בשבת אין תקיעין משום גזירה דרבה, ועוד כי השבת אות וישראל נשמרו בו, ע"כ.

אלא שמוכח בגמ' שלא נקטה שזהו הטעם בדגמ' פריך רבא על רבי לוי בר לחמא שהרי תקיעה היא חכמה ואינה מלאכה ומשום כך אין איסור לתקוע ולכן אי אפשר לדרוש מאכרון תרועה שבשבת לא תוקעין. ומבואר שאין צד לומר שפסוק בשבת מלתקוע מפני שמתקיים בה מכה קדושת השבת ענין התקיעות. ואולי מפני שבשבת בעלמא אין בה דינים מיוחדים מצד המלכות, לכן לא הסתבר לגמ' ששבת של ר"ה תפסור את התקיעות מצד קיום ענין המלכות שבאה מכה קדושת יום השבת. אלא דאפשר שרבי לוי בר לחמא שדורש מדאורייתא דבשבת מקיים זכרון תרועה הוא ס"ל כן, דמשום מעלת קדושת השבת נפטר מהתקיעות וכמוש"כ דומיא דתפילין, ולא דמי לגמרי לתפילין, שהרי הכא צריך לקיים זכרון תרועה, אלא דמעלת קדושת השבת נותנת את הכח לקיים את ענין התרועה בזכרון תרועה.

ובירושלמי נקט דהוי דרשא גמורה מאכרון תרועה דאין תוקעין במדינה בשבת והקשה שם מאי שנא דבמקדש תוקעין. ומתוך דילפינן לה מקרא, דסמך לנאמר בפסוק יום תרועה כתיב ועשיתם דקאי על הקרבנות, ודרשינן דבמקום הקרבנות מקיימים לעולם יום תרועה. נמצא דבירושלמי נקט למסקנה כמו רבי לוי בר לחמא, דהוי דרשא גמורה שלא תוקעין בשבת. אולם המשמעות בירושלמי שהטעם שלא תוקעין הוא מפני שהתקיעה דוחה, ומשמע מזה שמפני האיסור הוא שלא תוקעין. אולם אין בזה לסתור את מה שנתבאר, שהרי הפסוק מלמדנו שלא לתקוע בשבת והוא גם מלמדנו שמתקיים ענין התרועה בזכרון תרועה דהיינו באמירה בפה. והחידוש השני שאפשר לקיים זכרון תרועה נתחדש בדוקא בשבת, והטעם כמתבאר דמעלת קדושת השבת היא הנותנת כח זה.

ובספר יום תרועה למהר"ר משה אבן חביב עומד על כך איך יתיר רבי לוי בן לחמא את קושיות רבא עליו, דרבא הקשה גם דתקיעה אינה מלאכה, וגם אי איכא איסור אמאי תקעינן במקדש. ות"ל דיש לשבותין סמך מן התורה וס"ל דמדין שבות אסור לתקוע, אלא דבמקדש אין שבות. עוד כתב שם שרבי לוי ילמד דבקרא כתיב זכרון תרועה, ובא ללמדנו שיהיה לקיים את מצות השופר או בתקיעה או בזכרון דהיינו אמירת מלכויות זכרונות ושופרות. וכל זה דוקא בשבת, אבל בחול צריך לקיים בתקיעה דוקא. והדברים צ"ב דמזח שאפשר לתקוע בשבת מוכח דבתקיעה אין איסור וא"כ מאי שנא דבשבת אפשר לצאת ע"י אמירה ואילו בחול לא. תצ"ב.

ואשר נראה לומר דלפי דרך זו שאומר המהר"ם אבן חביב, לפי"ז הא דאפשר לקיים בשבת זכרון תרועה ולא תוקעין, אינו מפני האיסור, אלא בדרך שאמרנו, שנתחדש בפסוק שאמירת מלכויות זכרונות ושופרות בשבת יש בהם מעלה של קיום ענין התקיעות, ומשום כך למדנו מאכרון תרועה שיהיה לקיים בשבת או בתקיעות או באמירת מלכויות זכרונות ושופרות ונמצא לפי דברי היום תרועה, יש לנו ראיה מהגמ' לסברא זו שקדושת השבת מוסיפה בכח שאפשר לקיים באמירה של זכרון התרועה את החיוב של יום תרועה.

ואפשר שהמקור לדרוש שאפשר לקיים או בשופר או באמירה, אינו רק שינוי הלשון זכרון תרועה, אלא נוסף לזה שגם בציווי של מצות התקיעות לא נאמר ויחוד המעשה של מעשה התקיעה או התרועה, אלא נאמר יום תרועה יהיה. ואשר ע"כ מתפרש הפסוק זכרון תרועה שבשבת אפשר לעשות את היום ליום תרועה ע"י זכרון תרועה.

ובטורי אבן שם הקשה אליבא דרבי לוי בר לחמא אמאי לא דרשינן שיהיה צריך גם תרועה וגם זכרון תרועה ועיי"ש שהאריך בזה ובסופו של דבר הכריח שהפסוק מלמדנו את ענין זכרון תרועה רק בשבת. ולפיש"ל י"ל דהענין שבדבר הוא שדוקא בשבת יכול הקיום של הזכרון לעמוד במקום התרועה עצמה, וכמוש"כ הרוקח שהיא עצמה אות, אבל בחול א"א שאמירת הזכרון תרועה יהיה בה קיום במקום התרועה, וכמוש"כ.

ברש"י מ' זכרון תרועה, אמירת זכרונות ושופרות. והקשה הרמב"ן דהא במסקנה לא דרשינן לקרא לחלק בין זכרון תרועה לתרועה. ואפשר דרש"י לומר דאע"כ דלא דרשינן שיש בכח הזכרון תרועה לפסוק את התרועה. אולם עכ"פ יש ללמוד מהפסוק שיש ענין של זכרון תרועה. וביותר יש להוסיף, דהנה בחיוב של תקיעת שופר לא נאמר ציווי על מעשה התקיעה, או ציווי על מעשה התרועה. אלא נאמר יום תרועה יהיה, דהיינו ליום ראש השנה כולו יש תואר של יום תרועה, משמע שתקיעת השופר נותנת ליום כולו שם של יום תרועה. ולפי"ז אפשר שדרשינן משינוי הלשון שבכתוב אחד נאמר זכרון תרועה, דאע"כ דצריך לתקוע ולקיים את התרועה, אבל יש ענין בזכרון התרועה להוסיף באמירה לקיים בזה שלא יהיה רק מעשה מצוה של תקיעה, אלא לתת ליום כולו את המשמעות של יום תרועה.

ובישועות יעקב תקפ"ב ס"ז כתב דלדידן שלא ממעטין מאכרון תרועה שלא לתקוע בשבת, איך יתפרשי שני המקראות, תרועה זכרון תרועה. ות"ל דתרווייהו איתנהו בין בחול בין בשבת, שיש מצות תרועה ויש מצות זכרון תרועה שמקיים באמירת מלכויות זכרונות ושופרות, וכך המשמעות בדברי רש"י. ובישועות יעקב פסק מלכא זה שאם טעה ואמר בחול בתפילה זכרון תרועה במקום יום תרועה יצא, וכן אם טעה בשבת ואמר יום תרועה יצא. ונמצאנו למדים שגם לדידן דורשים מדכתיב זכרון תרועה מעיקר הדיון שיש קיום דין של אמירת מלכויות זכרונות ושופרות, ונמצאנו בזה שני דרכים, האחד דקאי על כל ראש השנה.

בין שחל בחול בין שחל בשבת, ויש דרך אחרת שענין זכרון תרועה מדאורייתא הוא דוקא בשבת.

וראיתי ברוקח שאומר דסמוך לזכרון תרועה כתיב שבתון, ואילו ביום תרועה לא כתיב שבתון, ובא להורות בזה דזכרון תרועה מתקיים בשבת. ולמתבאר יש מקור להעמיד את חזרשא של זכרון תרועה דוקא בשבת גם בלא הסתירה, וזה נוסף למקור שהבאנו מהלבוש דזכרון תרועה נאמר בזמן שחל ר"ה בשבת בשנה הראשונה שיצאו ממצרים. ובדברי הרוקח נדבר עוד להלן.

במש"נ דאמירת זכרון תרועה בשבת יש בו קיום השייך לתקיעת שופר ואפי' למסקנה לדידן שמדאורייתא תוקעין בשבת. יש בזה לבאר כמה דברים. בר"ה טז: כל שנה שאין תוקעין לה בחילולתה מריעין לה בסופה, מ"ט ולא איערבב שטן. ומשמעות חגמ' דאפי' באוגוסט כן הוא מפני שתלוי במציאות, דטו"ס לא איערבב שטן. ומפורש כן בתוס' דאפי' לא תקעו באוגוסט מריעין בסופה. אלא שהביאו תוס' בשם הלכות גדולות דבחל בשבת לא הוי כן. ולמתבאר יש בזה טעם גדול. דבשבת קיום זכרון תרועה יש בו כעין קיום התקיעות, משום קדושת השבת ומעלתה אפשר באמירת הזכרון תרועה לקיים את ענין התרועה ומשום כך, אע"פ שלא תקעו בשבת אין את החסרון שלא איערבב שטן.

עוד נבאר בזה. בא"ה תקפ"א ס"ג ואין תוקעין בערב ר"ה. ובמ"ב סקב"ד כתב ואף כשחל יום ראשון של ר"ה בשבת, ואז לא תוקעים בשבת, ולכאורה אין את הטעם שצריך לתבדיל בין תקיעה של רשות לתקיעה של חובה, אע"כ לא תוקעים בערב ר"ה שחל בשבת. ובשער הציון סקל"ה אומר כיון שאומרים זכרון תרועה הוי כמו תקיעה, בשם אחרונים. ולפימש"נ דגם לדידן יש בשבת קיום של זכרון תרועה שעומדים במקום ותקיעה מבורר שפיר.

ונביא עוד דבתפילת ראש השנה שחל בשבת במוסף בחזרת הש"ץ חותמים את סדר שופרות בברכה שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים, ואע"פ שלא תוקעים ולא מריעים, אלא משום אמירת זכרון התרועה אפשר לומר שביום זה שומע הקב"ה את תרועת עמו ישראל. וכמוש"נ, גם בר"ה שחל בשבת, אע"פ שלא מריעים בו נקרא באמת יום תרועה וזה נלמד מזכרון תרועה וכמוש"ב.

נאמר על השבת בתפילה וברכתו מכל הימים וקידשתו מכל הזמנים. ומבואר בזה שקדושת השבת עומדת במדרגה מעל כל הזמנים. והנה בכל זמן יש את המיוחד שבקדושתו. בפסח ענין הגאולה והאמונה. בחג השבועות מתן תורה וכך בכל זמן. ומאחר שכתוב שהשבת קדושתה מעל כל הזמנים צריך לומר שאפילו באותו ענין המיוחד שיש בכל זמן גם בענין זה נעלה קדושת השבת מקדושת הזמן. כי אם לא כך לא היה שייך לומר וקידשתו מכל הזמנים. וצ"ב.

והנראה שהמיוחד שבכל זמן הוא בזה שהקב"ה נתן לנו את הכלים לקבל יותר מקדושת ענין זה. וזהו המיוחד שבזמן הזה, דבזמן פסח שהוא זמן הגאולה והקב"ה נגלה באותות ומופתים וראו עין בעין את מעשיו וממשלתו, בזמן זה ניתן לנו לקבל שפע בענין זה בכלים של מצוות החג. אבל כאמור אין זה סותר לזה שמצד עצמותה ומהותה מקודשת השבת מכל הזמנים, ואפי' לענין זה של התגלות הקב"ה בתורת גואל ומושל בכל.

וראיתי מבארים מהי הסיבה שהשבת קדושה מכל הזמנים, מפני שיסודה של השבת התגלות מלכות הקב"ה בעולם, וכמו שאומרים בתפילה ביום חשביעי נתעלה וישב על כסא כבודו, ובשבת שמחים במלכותו יתברך, וכיון שהשבת היא התגלות המלכות לכן יש בה מכל הכחות שיש בכל הזמנים ועוד קדושה מהם. אלא כאמור בזמנים המיוחדים ניתן לנו הכלים להשיג את השפע של הענין המיוחד לזמן.

ובזה יתבאר הענין שצירופם של שבת וראש השנה נותן את הכח להשיג בזכרון דברים את ענין המלכות והתרועה. כי הנה נתקדשה שבת יותר מקדושת ראש השנה גם בענין העבודה המיוחדת לראש השנה. אלא שהזמן של ראש השנה נותן לנו את הכלים להמליך עלינו את הקב"ה ולעובדו. ולכן בהיותנו בזמן של ראש השנה שנותן לנו את הכח להתקרב לעבודה זו, וכאשר מצטרף לזה קדושת השבת שלגבי כל הזמנים קדושתה יתירה, ובמיוחד בענין המלכות שזוהי מעלתה המיוחדת של השבת. לכן אפשר בעבודה של השבת בקיום זכרון תרועה להשיג את המעלות של עבודת ר"ה בימות החול שהיא ע"י תרועה.

והראוני בבן איש חי בשו"ת תורה לשמה תשובה תל"י בענין מה שתוקנו שלא לתקוע בשופר ולא ליטול לולב בשבת משום גזירה שמא יעבירו, וכתב וז"ל אין זה עיקר הטעם שלהם, אלא העיקר הוא מפני שהם ידעו ברוח קדשם שהתיקון הנעשה ע"י מצוות אלו ביום זה הנה, כאשר חל יום זה בשבת, הנה הוא נעשה מאליו מכח קדושת השבת, עיי"ש.

והבאנו מדברי הרוקח שכתב דהכתוב שבתון זכרון תרועה קאי שבתון משום שהוא בשבת, ולכאורה לשון הכתוב קאי על קדושת ראש השנה. ומה שדייק דבפרשת פנחס דכתיב יום תרועה לא כתיב שבתון, לכאורה אינו דיוק משום דגם לענין יום הכפורים נאמר בפ' אמור שבת שבתון ובפ' פנחס לא נאמר. ולמתבאר נאמר שראש השנה הוא שבתון ואע"פ שאינו אסור במלאכת אוכל נפש, וצ"ל דמשום קדושתו בתורת יום דין נקרא שבתון. ולדברי הרוקח צ"ל דקדושת ראש השנה עצמה מתקדשת בשבת ולכן נקרא ר"ה שחל בשבת שבתון.

משך חכמה פ' אמור

זכרון תרועה יהיה לכם. הנה ברח"ש אמרו כל שנה שאין תוקעין בתחילתה מריעין לה בסופה כו'. פירש בח"ג לאו דמקלע בשבתא, אלא דאיתיליד אונסא. הכונה, כי אין התקיעה מ"ע כמו כל המצות, אשר בהעדרה יענש על בלי קיומו אותה וכי אנים רחמנא פטריה, רק היא כמו רפאות תעלה ולזכרון אתי וכמו מבפר ביהכ"פ, וכמו שאמרו כיון דלזכרון אתי כמאן דאתי במגים כו' ונמצא החולה אם באונס לא יקח מזון ורפואה האם יתפא, כן כשנעדר הזכרון שופר, שמכנסת זכרונות ישראל לאביהן שבשמים, תו החולי בלא מזון ורפואה וקטרוג השטן במקומו. [ועיין חו"מ סימן כ"א בש"ך בזה באונסא כמאן דעביד, דאם נתייב ע"מ שיעשה פלוני ולא עשה באונס ג"כ אינו חייב]. אולם בשבת דאחד המיוחד ממצות שופר, חרא לתקוע בשופר של איל, להזכיר זכות העקדה שופר של איל, כמו שאמרו פ"ק דר"ה, והתקיעה מכניס זכות ישראל מה שנחלו מיצחק, למסור עצמם לחריפה ולמכה, ולביזה עבור שם השי"ת כי נקרא עליהם, זהו זכות עקדה, שבניו עוקדים כל תאוותיהם וחרגשותיהם ושאלות החיים על מוקד אהבת השם ותורתו.

והנה ידוע, כי בכ"י וחשי"ת המה כשני אהבים נאמנים, אשר כל אחד חושש על כבוד רעהו, וזהו תפילין דמארי עלמא מה כותיב בהו מי כעמד ישראל כו', וחשי"ת אמר נקום נקמת בג"י מאת המדינים, ומשה אמר לתת נקמת ד' וכיו"ב הרבה. לכן אחרי אשר ידוע לנו גדל התעלות ממצות שופר, אשר אם יבטל, אף באונס, הסכנה גדולה, ובכ"ז אמרו ישראל פן יבולע חלילה למצות שבת, אשר מעיד על קדושת שמו יתברך, כי חידש עולמו מן האין הגמור, יחי מה, יעבור עלינו מה ויתקדש שמו יתברך, וקטרג השטן ולא יכנס זכרוננו לאבינו שבשמים לטובה, אך לא יבולע לשבת המעיד על קדושת שמו יתברך, פן יעבידנו ד' אמות ברח"ל ויתחלל שבת חלילה, כי לישראל מעט היהס מהשבת, כמו שביארתי במק"א מתנה טובה יש לי בבית גנזי, כי השבת מתיחס אל יחס העולם בכללה להשי"ת, לא על יציאת מצרים כהמועדים בעצם, רק בעילה דחוקה, אכמ"ל, ויתגדל ויתקדש שמו יתברך, ועוקדים כולם עבור קידוש שמו יתברך. וכיון שכן הרי זה גפיל' מה שאין אנו תוקעים בראש השנה שחל בשבת, זה גפיל' עקדה רוחנית מופלגת ומועיל לרצות אותו, כמו שמרצה זכרון שופר.

הצ"ח ר"ה כט.

בשבת לא נצרך כ"כ השופר כי עיקרו מפני הדין – הס קטיגור. ובשבת אין דין ואין סיניגור וקטיגור אלא הקב"ה דן לבדו. וזו בזה ליישב ג"כ שאין בזה הענין של כל השנה שאין מריעין בתחילתה.

בעל ערוך לנר בספרו מנחת עני פרשת האזינו

יש לחקור אם ר"ה בשבת אם זה סימן טוב, ובזה מצינו שנים שרעות ביותר ושנים שטובות ביותר היה ר"ה בשבת דשני שנים שנחרב ביהמ"ק היה ר"ה בשבת, כמו דאיתא בירושלמי פ"ד דתענית יום שחרב בית ראשון ר"ה אב היה, ואחד בשבת היה ובית שני נחרב בט' באב ג"כ בא' בשבת, ושניהם מוצאי שביעית היו כדאיתא בבבלי, [ובתקופתנו שנת תרפ"ט ותש"ג וכן תש"ס היו שנים שר"ה חל בשבת והיו רח"ל אסורות קשים לכלל ישראל].

בשנים שיותר טובות מצינו, שמחילת עון העגל היה בשנה שחל ר"ה בשבת, וכן הקמת המשכן. [דביוס ה' יצאו ישראל ממצרים כדרשין בשבת פ' ט'] כדכתבו חתום במרובה דף פ"ב ע"ש, וכן שנה שנכנסו לארץ היה ג"כ בשבת, שמשנה מת בשבת ז' אדר, א"כ ר"ה אדר יום א' והיו ר"ה בשבת [ועיין תוס' מנחות דף ל' וכן הרא"ש בפ' ערבי פסחים].

ויובן זה במשל. שר אחד בעבודת המלך חטא, והמלך קצף עליו עד מאד, וצוה להשופטים לדון כפי שורת הדין, ולך השר לבקש לו מליצים היותר טובים שיעמדו לו בשעת דינו, אבל המליצים שמטו להם אחד אחד, ולא נשאר איש שרצה לקבל עליו המשרה הזאת, באמרום כי אין לו התנצלות ואחת דתו להענש, והשר בראותו כי אין איש עומד לו בשעת דחקו, ויצר לו מאד ויגד לאשתו את כל הדברים האלה. ותנחמהו אשתו ותאמר אליו, למה מניח נופלים ומה לך מנות אל המליצים, הלא אנכי יוצא ובה בחצר בית המלך הפנימית, וגם שם לי אהבת קשורה בנפשי, שתעמוד בעת צרתי, השקט ושמע, אנכי אדבר לך אל המלך ואל השופטים, ויהי כן כאשר אמרה. וכשהגיע יום הדין ותעמוד האשה למליצה טובה מצד אישה ומשפט חשר נחרץ לזכותו.

ואך ימים מועטים עברו וגם אותו צוה המלך להתיצב לפני השופטים שיעבור עליו המשפט, ויאמרו לו אותבי לך נא ובקש לך איש שימליץ בעדך לפני השופטים. והשר בזכרו כי זה זמן קצר אשר גם חבירו צדק בדין צחק להם והשיב הלא גם לאשתי מכירים רבים בחצר בית המלך, גם היא תדבר טוב עלי אל המלך והשופטים, וגם אני אצא נקי.

אמנם השר האחרון הזה היה איש זעף וקצף ולא שמר כראוי אהבת וכבוד אשתו, ובחמתו קם והכה אות המכות אכזריות עד אשר נשארו סימני אכזריותו בחוץ לעין כל. ובכל זאת האשה הלכה עמו אל הבית דין להמליץ בעדו לפני המלך, אכן אך פתחה פיה לדבר והמלך בראותו צרבת המכה על פניה שאלה מה זה ועל מה זה. ותתחלל האשה וענתה כך וכך כדי לבקש אמתלה לאישה ולא הצליח בידה, ויען אחד מן העומדים שם ויאמר, הלא הם הסימנים ממכות אישה האכזרי, ויתמה המלך מאד, וידבר אל האשה לאיש אשר אלה לו נעשית סניגור, הלא רק לקטיגור תוכל להגיש לפנינו ומשפט השופטים יצא להרשיע את השר ולהענישו.

ובזה יתבאר איך ר"ה שחל בשבת מעמים שהוא לטובתינו ופעמים שהוא סימן לרעה ח"ו, כי ישראל שחטאו כל השנה בעלות קול השופר ביום הדין מצפים שבתקיעתו יעוררם השטן, וזכות התקיעות יהיו לסניגור, וכל זה כשהל ר"ה בחול, אבל כשהל בשבת איך ימצא לנו זכות להצדיקנו ביום הדין, אכן לזה בא השבת שהיא בת זונה לישראל כמו דאמרו רז"ל בב"ר ופ

ו"א) להיות סניגור בעדינו לפני מו"ה, והשבת יוצאת ובאה לפני כסא כבודו כדכתיב בני ובין בני ישראל. אות היא לעולם ובזכות שישראל משמרים השבת כראוי הקב"ה מוחל עונותיהם. אבל כל זה דוקא כל זמן שישראל מקיימין את השבת, אבל כשאין משמרים את בת זוגם כראוי ואדרבא מחללין את כבודה בריבים (בפרהסיא) איך תעשה השבת סניגור להצדיק משפטינו הלא תעשה קטיגור.

ועל כן כשר"ל אסרו לתקוע בשבת הוי כדי להרחיק מחילול שבת משום גזירה שמא יעבירו ד' אמות ברה"ר, אבל מי שמחלל כל השנה את השבת בטלטול, הלא אז לא לבד שלא נעשה סניגור לפנינו, אלא אחרי שלא עירבב שטן שוב צריכים לדאוג לדברי רבי יצחק כל שנה שאין תוקעין לה בתחילתה מריעין לה בסופה.

ולכן בפרט בשנים כאלו שר"ה חל בשבת נתאמץ בתשובה בלי הפסק, כי המופלא ממנו בל נדע, ובמכוסה ממנו בל נשאל, ומי ידע אחרית הנה אם טוב ואם רע הוא. וכבר אמרין ברה"ד ט"ז: כל שנה שאין תוקעין לה בתחילתה מריעין לה בסופה וכו'.

ובפרט [יש להזהר] בטלטול שבת. בדרשת רבי יצחק שאמרנו למעלה כל שנה שלא תוקעין לה בתחילתה מריעין לה בסופה, והנה התוס' כתבו בשם בה"ג לאו דמיקלע בשבתא אלא דמתיליד אונסא עכ"ל. אבל בודאי דזה לא מיירי רק במי ששומר שבת בכל אופניו ובפרט בטלטול דלמי שלא שומר איסור הוצאה הלא עבדו גם לא חל טעם הגזירה ואם כן הוי סתירה, וצריך לירא שאחרי שלא תוקעין לו בתחילת השנה מריעין לו בסופה, וגם על זה נאמר למה אירא בימי רע און עקבי יסובני וכו'.

ועל כן לא יקל האדם גם באיסור שבת הנראה בעיניו לחיתור ובפרט באיסורים החמורים, כדי שיקיים שבת שלימה בכל עניינה מעין העוה"ב ויתחדש כנשר נעוריו לטתרו מכל עונותיו. עכ"ל.

דרשות החתם סופר לז"ך אלול תקפ"ז

ר"פ יו"ט של ר"ה כתוב א' אומר יום תרועה וכתוב א' אומר זכרון תרועה כאן כשחל בחול כאן כשחל בשבת. אע"ג דלמסקנא איסור תקיעה בשבת דרבנן בעלמא היא מ"מ קראי מתפרשי כג' והענין כשחל בשבת אזי מקדושת שבת מידת הדין מבוסס וממוחק, ומשו"ה יכלו חכמים להעמיד דבריהם שלא לתקוע כי בלא"ה הדין רפה וממוחק, ואמנם מה ענין מתיקתו, דלעולם הקב"ה יושב דין את כל העולם אלא שבשבת אין הקב"ה מוציא מפיו דבור רע ופסק דין אלא הסוב כלומר כשרצה לומר פלוני ימות או יחלה או יעני ביום פלוני, אם חל בשבת יאמר פלוני יחי' עד יום פלוני או יחי' בריא אולם או עשיר עד יום פלוני, וממילא מובן החיפון, וההפך רב ביניהם כי מדיבור רע יוצא מלאך רע והחיפון מדיבור טוב. ובזה יש להבין צדיקים נכתבים לחיים ורשעים למיתה באופן זה שהצדיקים מזכיר חיותם עד יום פלוני.

הנה כתבתי לעיל [בסוף דרוש לפ' נצבים משנה זו] שלשון תרועה הוא מידת הדין והרעה, וקאמר שבתון כשהוא בשבת יש רק זכרון מחשבת תרועה ולא בפועל כי אם מכללא, מכלל

טוב נשמע תרועה, ומדגילה לן קרא דבשבת הדין ממוחק ממילא הי' כח ביד חכמים שלא לתקוע בשבת – הארכתי בכאן בתוכחות שמירת שבת –

ובדרשא אחרת אומר החת"ס. ענין השופר הוא כדי להעלות את זכרונם של ישראל לטוב לפני הקב"ה. ובשבת ישראל אין צריכים לזה, מפני קדושת השבת וקיומה ע"י ישראל. אלא דא"א מפני הטעם של המצוה לבטל את המצוה, אלא א"כ נתפרש בתורה שהטעם של המצוה הוא להעלות את ישראל לזכרון ואז יש כח ביד חכמים לומר שבשבת א"צ שיהיה שופר.

והביא את הרמב"ן שמפרש דלדידן הפשט בזכרון תרועה הוא, שיהיה יום תרועה וזה יהיה לנו לזכרון לפני ד' יתברך. וגמצא דלפי הרמב"ן נתפרש בתורה הטעם שהתקיעות הם לשם זכרון, וממילא יכולים חכמים לפטור בשבת את מצות התרועה. [וכבר הבאנו דאפשר שניתן לחכמים כאן הכח לעקור כיון שגם בחיוב של השופר לא נאמר מפורש מועשה התקיעה, אלא יום תרועה יהיה, ולכן יש כח ביד חכמים לקבוע שאפשר לקיים את יום תרועה בשבת ע"י זכרון תרועה].

ומוסיף החת"ס ושואל מדוע תוקעין בבי"ד הגדול. והתשובה לזה, דהשבת לא יכולה להיות למליץ ולמעלה זכרון לטוב למי שאינו שומר את השבת כראוי, והיה צריך שמו שאינו ראוי לשמירת השבת הוא עצמו ישמע קול שופר, אלא דאינו בדין שאדם יעיד על עצמו שאינו שומר שבת כראוי, ולכן קבעו חכמינו שבי"ד הגדול שהם העומדים והאחראים לכלל ישראל, הם יתקעו וישמעו קול שופר אפילו בשבת, כדי לזכות את אלו שאינם ראויים שתהיה השבת להם למגן ולזכות.

[ויש להעיר דלמ"ז בימינו שלא זכינו שתהיה תקיעה בבי"ד הגדול, צריך להתעורר באופן מיוחד לשמירת קדושת השבת כדי שזוכה ויזכה כל אחד שונה לו השבת לזכרון לפני ד' אלקינו].

